

جرستانه نقرو پژوهش

قرآن کریم دارای ظاهری جذاب و زیبا و باطنی ژرف و بی انتهاست و در طول تاریخ بشرکتی به این اندازه مورد اهتمام و پژوهش واقع نشده است.

وسعت تألیفات و آثار پیرامون قرآن گسترده تر از آن است که بتوان بسادگی آنان نام برد و از آن میان برخی از تألیفات قرآنی آنچنان از پشتوانه عمیق برخوردارند که در طول زمان جاودانه و ماندگار می مانند.

المحاضرات فی تفسیر قرآن الکریم
تألیف آیه الله سید اسماعیل صدر به لحاظ روش تألیف، شخصیت مؤلف و امتیازات ویژه، از آن تألیفاتی است که همواره مورد توجه و استفاده واقع خواهد شد.
مؤلف:

مؤلف این تفسیر شریف (محاضرات) مرحوم سید اسماعیل صدر، برادر بزرگ آیه الله العظمی شهید سید محمد باقر صدر (قدس سره) می باشد که در سال ۱۳۴۰ هـ، در خاندان علم و فقاہت و مرجعیت، در شهر مقدس کاظمین بدنیا آمد و در سال ۱۳۶۵ هـ، برای ادامه تحصیلات به نجف اشرف، هجرت نمود در محضر مراجع عظام: سید محسن حکیم، سید عبدالهادی شیرازی و سید ابوالقاسم خویی حضور و با بهره گیری

المحاضرات فی تفسیر القرآن

تألیف:

آیه الله سید اسماعیل الصدر (ره)

تحقیق:

سامی الخفاجی

محمد عبداللہیان

فراوان به مقام اجتهاد و فقاهاست دست یافت.

از افتخارات بزرگ مرحوم سید اسماعیل صدر، این است که نابغه عصر، شهید سید محمد باقر صدر، تحت نظر و عنایت ایشان رشد و کمال یافته و در حقیقت ایشان، مربی فکری و روحی شهید صدر محسوب می شود.

بعد از احراز مقام اجتهاد و فقاهاست، همراه با تهذیب نفس و کمالات روحی، با دعوت و اصرار شیعیان و پیروان ائمه اطهار، برای هدایت مردم و دفاع از دین مبین اسلام، به زادگاه خویش، شهر مقدس کاظمین بازگشته و رهبری فکری و دینی مردم را به عهده گرفت، او در برابر هجوم الحاد و اندیشه های ضد دینی دژی محکم و سدی استوار بود.

تألیفات:

مرحوم سید اسماعیل صدر، تألیفات بسیاری در علم اصول، فقه، رجال و تفسیر داشته که از آن میان دواثر نشر یافته است:

۱. تعلیقه بر کتاب «التشریح الجنائی» عبدالقادر عوده، این کتاب براساس مذاهب چهارگانه اهل سنت، در مسائل قضائی و همراه با مقارنه و مقایسه با قوانین جهان امروز تنظیم یافته است.

مرحوم صدر، با افزودن آراء مذهب شیعه امامیه بر آن، اندیشه های والای مذهب شیعه را فراراه دانشمندان و متفکران قرار داده است.

۲. محاضرات در تفسیر قرآن کریم، که هم اکنون در صدد معرفی و بیان مشخصات و امتیازات آن می باشیم.

این تفسیر، با تمام امتیازات کم نظیری که برخورداریم شمرد، متأسفانه ناتمام مانده و آنچه هم اکنون در اختیار است يك مجلد و مشتمل بر مقدمه و تفسیر سوره حمد و چند آیه از اول سوره بقره تا پایان آیه «والذین يؤمنون بما أنزل اليك و ما أنزل من قبلك و بالآخرة هم یوقنون بقره / ۶»، می باشد.

این تفسیر در عراق - بعد از فوت مؤلف - با اغلاط فراوان و کیفیت نامناسب نشر یافت. و نامناسب بودن کیفیت آن، محقق گرامی، جناب آقای خفاجی که از شاگردان آن استاد محسوب میشوند، را بر آن داشت که دامن همت به کمر زده و این کتاب را تصحیح فنی و عالمانه ای بنمایند. محقق ارجمند، علاوه بر مقدمه عالمانه ای که نگاشته اند، با استخراج منابع اقوال، آیات و روایات و علائم گذاری و سجاوندی، تلاش ارزشمندی در جهت

بهبود کیفیت کتاب نموده اند.

و این کتاب به همت «دارالکتاب الاسلامی» بزودی نشر خواهد یافت و دوستان قرآن و تفسیر از آن بهره مند خواهند شد.

امتیازات:

۱. روش تفسیری: مؤلف عالیقدر ضمن ارزش گذاری به روشهای گوناگون سنتی در تفسیر قرآن کریم، خود، روش «تفسیر قرآن به قرآن» را انتخاب می کند و آن را روشی مناسب و پسندیده در تفسیر آیات می داند و میفرماید: «و عمدتها تفسیر القرآن بالقرآن الذی سیکون هو محط نظری فی هذا التفسیر»

مؤلف، در این کلام، تفسیر «قرآن به قرآن» را بهترین و عمده ترین روش تفسیری می داند که خود از این شیوه و روش پیروی و بر آن همت می گمارد و با کسانی که با روشهای علمی و اندیشه های غربی یا شیوه های فلسفی به سراغ قرآن می آیند به شدت می ستیزد.

۲. نویسنده عالی مقام بسان بسیاری از مفسران، هر سوره از قرآن را یک واحدی می داند که ضمن ارتباط با سایر آیات و سوره، دارای پیام خاص و روح کلی و هدف اساسی است، که تمام آیات آن

سوره، به آن سومیخواند و در پی تبیین، توضیح، ذکر عوامل، اسباب و نتایج آن پیام و هدف می باشد و کشف آن پیام و نکته اساسی در هر سوره از مسائلی است که به سادگی بدست نمی آید. قلب پاک و روح آشنا با زبان وحی و مأنوس با قرآن لازم است تا بتواند با آن روح کلی ارتباط و آشنایی حاصل کند.

مرحوم صدر این حقیقت را لمس کرده و در تفسیر خود در پی کشف آن برآمده و در آغاز سوره حمد و سوره بقره هدف کلی در هر یک را بیان فرموده اند.

۳. از مشخصات عمده این تفسیر شریف، این است که مؤلف ارجمند، در این تفسیر به اصول دین و اعتقادات، مبدأ و معاد، شناخت انسان و عالم برزخ، پرداخته است و در تبیین مسائل اعتقادی اهتمام نموده و با به میدان آوردن برهان و استدلال برجی استوار از معتقدات دینی را بنا نهاده است. در مقدمه تفسیر می فرماید:

«ثم ان عمدة مانهتم به فی هذا التفسیر، هو بیان اصول الدین و ما يتصل به الانسان و خلقتة و معرفة حقیقته و احوال المعاد»

در این کلام، تبیین و اهتمام به اصول دین و شناخت مبدأ و معاد و انسان را

فقط جزء سوره حمد است، یا آیه ای است مستقل؛ که مبنا و استدلال هر قول بیان گشته و عقیده شیعه که بسم الله جزء هر سوره است تبیین و اثبات گشته است. نیز بحثی پیرامون متعلق «بسم الله» نموده است.

ب: بیان معنا و حقیقت لفظ جلاله «الله».

ج: بیان معنای «رحمن» و «رحیم» و تفاوت آن دو.

بحث مبسوط در قراءات آیه شریفه «مالك يوم الدين».

هـ: بیان معنای «حمد»، «عبادت»، «سجده» و «هدایت و ضلالت».

و: بحث پیرامون «حروف مقطعه» در اول سوره ها.

ز: در ذیل آیه «یؤمنون بالغیب» به طور مبسوط و مفصل تر از همه مطالب، به مباحث مربوط به حضرت مهدی (عج) می پردازد.

و دلائل آن را از قرآن، عقل، روایات شیعه، تواتر روایات از طریق اهل سنت (۲۶۱۸ روایت) و تالیفات دانشمندان اهل سنت، در مورد حضرت مهدی (ع) بیان داشته و وظائف شیعیان را در زمان غیبت تبیین می کند.

عمده ترین کار خود می داند. زیرا به این باور است که اگر معتقدات دینی بر اساسی استوار نباشند با اندک شبهه مخالف در هم می ریزد و از هم می پاشد.

۴. مؤلف پس از آنکه در تفسیر هر آیه بحثهای علمی و فنی را به پایان می برد فصلی باز می کند به نام «آنچه می توانیم از این آیه بیاموزیم». با گشودن این فصل، خواننده گوش دل به نغمه آموزنده آیه می سپارد که از این آیه چه درسی و آموزشی عائد می گردد و چه نکته سازنده ای را می توان از آن برداشت نمود.

مؤلف با پیروی از این روش، در هر آیه به بیان نکات عملی و مؤثر در زندگی می پردازد و حیات روحی تازه ای به خواننده کتاب می بخشد.

۵. در این تفسیر گرانمایه، موضوعات و مطالب بسیاری به طور مستقل و مبسوط و موضوعی مورد بحث واقع شده اند و به طور عالمانه نقد، بررسی، تجزیه و تحلیل گشته اند. ثمرات این مباحث را می توان از امتیازات مهم این تفسیر به حساب آورد. برخی از این موضوعات عبارتند از:

الف: پیرامون «بسم الله الرحمن الرحیم» که آیا جزء هر سوره است، یا